

3.2.5 עקרונות ההשתתפות בשירותי הרווחה לילדים ונוער

ספר החוקים הסוציאלי השמיני מהווה מערך אופרטיבי להוראות של חוק היסוד, לזכויות האדם וזכויות הילד, במיוחד בכל הנוגע להשתתפות, קרי הזכות לשותפות בחברה.

- לילדים ולבני נוער עומדת הזכות לחינוך כבני אדם אוטונומיים ואחראיים החיים בחברה.
 - יש לערב ילדים ובני נוער בכל ההחלטות הנוגעות להם.
 - לילדים ולבני נוער עומדת הזכות להתלונן על הפרת זכויותיהם ללא חשש מהשלכות.
- אולם, על זכויות ההשתתפות להתאים למצב ההתפתחותי של הילד או המתבגר. שירותי הרווחה לילדים ולנוער צריכים לאזן בין השמירה על זכויות ההשתתפות של ילדים ובני נוער לבין הטלת מגבלות פטרנליסטיות.**

3.2.5 עקרונות ההשתתפות בשירותי הרווחה לילדים ונוער

לילדים ולבני נוער עומדת הזכות להיות מעורבים בהחלטות הנוגעות לחייהם ולהחלטות הקשורות בארגון רוחותם במסגרות השונות ובקהילה. מעורבות זו נתפסת כזכות להשתתפות, דהיינו, כזכות לקחת חלק בהחלטות. סעיף 1 בספר החוקים הסוציאלי השמיני מגדיר את הזכות לחינוך שמטרתו פיתוח אישיות אוטונומית, אחראית וחברתית, ומזכיר את הקשר בין אוטונומיה אישית ל"יכולת לחיות בחברה", שבתורה דמוקרטית משמעותה הזכות והאחריות לשותפות ומעורבות בקהילה ובחברה. מתוקף זכותם לאוטונומיה אישית, יש לערב ילדים ובני נוער בכל ההחלטות של גופי הרווחה הציבוריים הנוגעות להם, אולם יש לקחת בחשבון את רמת התפתחותם ואת יכולתם הגוברת לפעול באופן עצמאי ואחראי. סעיף 8 פסקה 4 בחוק קובע: "שיתוף הילדים ובני הנוער הייעוץ שניתן להם לפי ספר חוקים זה יהיו בצורה ברורה, מובנת ונתפסת עבורם". מצד אחד, ספר החוקים הסוציאלי השמיני מגדיר ככלל שלילדים ולבני נוער זכות ברורה לממש את האוטונומיה האישית שלהם בקביעת השירותים והסיוע המתאימים להם מטעם רוחת הילדים והנוער. בדומה לאמנת האו"ם בדבר זכויות הילד, נדרש יישום שתואם את גיל הילד. הוראת החוק ליישום תואם גיל כאמור מתפרשת פעמים רבות כהוראה ליצירת מעורבות תואמת גיל שתתאים גם ליכולותיהם של ילדים ובני נוער לקבל החלטות. עקב כך, מוגבלת יכולתם למימוש זכויותיהם ובסופו של דבר גם הסמכות לקבלת החלטות עוברת לאנשי מקצוע שיוכלים להעריך את רמת ההתפתחות של הילד ולהגביל אותו במימוש זכויותיו. ספר החוקים הסוציאלי השמיני נע אפוא בין ההכרה בזכויותיהם של ילדים וצעירים מחד לבין הגבלת הזכויות האלו על ידי מומחים מאידך. אם כך, יש לבחון תמיד באופן ביקורתי, בכל מקרה ומקרה, האם יוצר ילדים ובני נוער לממש את זכותם להשתתפות ומעורבות בפיתוח השירותים המוצעים, בסיוע שניתן להם, ובמידה ורלוונטי, באמצעי ההגנה הריבוניים שנגקטו על ידי שירותי הרווחה ומוסדותיהם. מימוש זכויות אלו תלוי מאוד באנשי מקצוע, וממחקרים עולה כי הם לא תמיד פותחים בפני הילדים ובני הנוער את האפשרות למימוש זכויותיהם באופן מקיף ומקצועי. דווקא בגלל כוחה הרב של התשתית המקצועית, קיים סיכון מתמיד לניצול לרעה של כוח זה. לפיכך, ספר החוקים הסוציאלי השמיני דורש גם את קיומם של נהלים מתאימים לשיתוף ילדים ובני נוער ולהגשת תלונות על ידם בענייניהם האישיים. בקשר לאמצעי הגנה אחרים, האפשרות להשתתפות ולהגשת תלונות היא גם הדמנטת לחזק ילדים ובני נוער מפני ניצול לרעה של כוח על ידי אנשי מקצוע. בנוסף, הם יכולים לפנות לנציב תלונות הציבור לקבלת ייעוץ, לגישור ולפתרון עימותים הקשורים לתפקידיה של רוחת הילדים והנוער לפי סעיף 2 בחוק ולמילוי התפקידים האמורים על ידי גופי הרווחה הציבוריים והעצמאיים. בנוסף למסגרות, לילדים ולבני נוער עומדת הזכות להשתתפות בקבלת החלטות בקהילה ביחס לשירותים המוצעים לרווחת הילדים והנוער, למשל במסגרת תכנון רוחת הנוער. אגודות נוער ואיגודים אחרים של צעירים רשאיות לבטא ולייצג את האינטרסים וענייניהם של צעירים בחברה ובפוליטיקה (סעיף 4א, סעיף 78 בחוק). במסגרת זו, מתייחסים לצעירים כחברים בקהילה דמוקרטית, המביעים את דעתם לגבי החלטות שנוגעות להם.

לקריאה נוספת

Knauer, Reingard/Sturzenhecker, Benedikt (2016): Demokratische Partizipation von Kindern, Weinheim and Basel.

Pluto, Liane (2007): Partizipation in den Hilfen zur Erziehung, Munich.

Wolff, Mechthild (2016): Partizipation; in: Schröder, Wolfgang/Struck, Norbert/Wolff, Mechthild: Handbuch Kinder- und Jugendhilfe, Weinheim/Munich; p. 1050–1066.